

"Det där kan väl inte jag svara på, jag är inte utbildad i det här!"

(att arbeta narrativt med föräldrastöd)

2-årig systemisk / narrativ vidareutbildning (DUS)

Göteborgs center för konsultation (GCK)

Göteborg 2014

Erik Bengtsson

Inledning

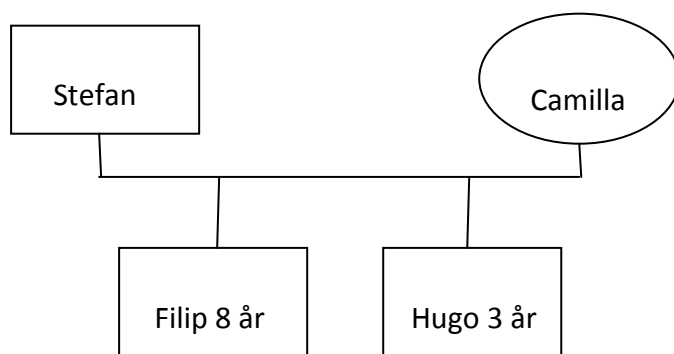
När jag skriver de avslutande raderna på denna uppsats så är vi långt in i månaden maj. Våren är här i full kraft och det har även varit dagar med smak av sommar. Årstiderna avlöser varandra och jag reflekterar över att jag snart att gå från att "gå på systemutbildningen på Korsvägen" till att ha gått klart denna utbildning och att komma att prata om utbildningen i dåtid. Det känns både skönt men också så klart vemodigt. Men jag vet med mig att deltagande i utbildningen har givit mig många goda erfarenheter och tankar som jag kommer att bära med mig både i mitt yrkesliv och i mitt privatliv. Jag hoppas att jag genom denna uppsats i alla fall kan förmedla en liten del av allt jag lärt mig.

Jag arbetar som familjebehandlare i stadsdelsförvaltningen Västra Hisingen i Göteborgs kommun. Jag är anställd på en verksamhet som heter Familjekraft och vår målgrupp med familjer med barn i åldrarna 0-12 år. Jag har arbetat med dessa arbetsuppgifter i två och ett halvt år efter att tidigare ha arbetat många år som myndighetsutövande socialsekreterare med barn och unga. Jag har under min tid som familjebehandlare träffat på flera familjer där barn på olika vis har uttryckt att deras föräldrar har slagit eller på annat vis behandlat dem illa och att de är rädda för dem. Vi har i huvudsak arbetat föräldrastödjande i dessa ärenden. Det vill säga att vi har i främst träffat föräldrarna och haft fokus på att hjälpa dem att bli bättre på att förstå sitt barn och att hitta nya vägar i samspelet med barnet.

Denna uppsats kommer att handla om hur jag och min kollega har arbetat med en familj där barnet hade berättat i förskolan att det hade blivit slagit av sina föräldrar. När detta skrivs har vi träffat familjen under ett drygt års tid. Det har varit ett arbete som tagit mycket energi och bitvis givit upphov till frustration men också ett ärende som givit mycket energi och där det har skett en stor förändring och det kändes spännande och intressant att välja att fundera kring hur det systemteoretiska perspektivet har hjälpt oss framåt i vårt arbete med denna familj.

Praktik

Familjen

Alla namn är fingerade. Åldern på barnen är hur gamla de är nu. Jag väljer att inte skriva ut föräldrarnas ålder för att minska på risken att någon känner igen familjen. Av samma skäl så försöker jag inte heller ge mer information om deras livssituation än vad jag bedömer nödvändigt för förståelsen av uppsatsen.

Jag och min kollega träffade familjen för första gången för drygt ett år sedan. Man hade blivit aktuella inom socialtjänsten i och med att Filip hade uttryckt i skolan att både pappa och mamma hade slagit honom. Föräldrarna sade i detta läge att de inte hade slagit Filip. De hade tagit lite hårt i honom i några situationer. De menade att Filip var ett trotsigt barn med koncentrationssvårigheter och en hyperaktivitet som de ville att BUP skulle utreda.

Föräldrarna kunde medge att de inte var konsekventa i sitt föräldraskap och att de ofta kom i konflikt med varandra när en av dem försökte att sätta gränser. Modern hade i samtal med skolan själv uttryckt att familjen behövde hjälp. Familjen hade för ett par år sedan varit i kontakt med BUP men ej fått någon diagnos. Familjen pratade om att man ville ha en ny BUP-kontakt. Det var svårt för Filip att koncentrera sig i skolan och skolan hade tidigare påtalat att det fanns ett stödbehov för Filip. Filips socialsekreterare motiverade föräldrarna till att avvakta med att höra av sig till BUP och att istället träffa oss på Familjekraft.

Föräldrarna samtyckte till insatsen. Vi kom att träffa familjen en gång i veckan.

Nu ett drygt år senare så träffar vi familjen var tredje vecka. Stefan och Camilla tycker att att det fungerar bättre med Filip, både i hemmet och i skolan. Föräldrarna uttrycker nu att det inte är Filip som behöver ändra på sig utan att det handlar om hur bra de är på att förstå honom. De tillstår också de har slagit Filip men säger att de inte längre gör det. Stefan och Camilla har nu hittat ett sätt att samarbeta där de inte bara sätter gemensamma gränser och låter varandra ta respektive konflikter med Filip utan de försöker dessutom stötta varandra och ge konstruktiva råd. Vi uppfattar att föräldrarna har gått från en konfliktfylld relation till att ha tilltro till att vara tillräckligt goda föräldrar. Stefan och Camilla är aktiva på mötena och har själva allt eftersom fått dra ner på frekvensen i hur ofta vi skall träffas. De verkar inte längre vara lika intresserade av att få en diagnos av BUP.

Vad är det då som har hänt? Jag kommer under avsnittet Teori/praktik att berätta om vårt arbete.

Teoretiska utgångspunkter

Narrativt perspektiv. Begreppet narrativt hänvisar till berättelser och att man ser berättelsen som meningsbärare. Den narrativa infallsvinkeln inramas av en förståelse att vi människor i grunden förstår oss själva och vår omgivning genom att tolka och tala om mening på sätt som ofta har en berättande form. Dessa berättelser hjälper oss att skapa sammanhang och ordning i våra föreställningar om oss själva och om vår omvärld. Vi använder berättelserna för att skapa mening och sammanhang i vår komplexa och sammansatta verklighet (Moltke & Molly, 2011).

Narrativ terapi vill vara ett respektfullt icke-anklagande sätt att bedriva terapi och socialt arbete som sätter människor i centrum som experter i sina egna liv. Den ser problem som åtskilda från människor och utgår från att människor har många färdigheter, kompetenser, övertygelser, värderingar, livsmål och förmågor som kan hjälpa dem att ändra sina relationer till problemen i livet (Morgan, 2004).

Sören Hertz beskriver i "Barn- och Ungdomspsykiatri" hur Peter Lang introducerade honom för idén om att se beteenden och känslor som inbjudningar eller invitationer till andra. Hertz har vidareutvecklat dessa idéer; Problem med socialt samspel och kommunikation

inventerar till att undersöka möjlighet och samspel med andra. Problem med hyperaktivitet går att uppfatta som en invitation till att utveckla sätt att göra något åt impulsiviteten och få hjälp att bli lugn och möjliggöra fördjupning. Idén om en psykiatrisk utredning inventerar till att förhålla sig till det som ännu inte har blivit förstått och/eller i tillräckligt hög grad blivit uppmärksammat (Hertz, 2011).

Hertz skriver vidare att det allt kommer att finnas tvivel och osäkerhet när man är delaktiga i processer som handlar om problem som det inte finns några enkla lösningar på. Det krävs mod att kunna förhålla sig till det obegripliga och komplexa och för en stund tolerera att man inte sitter inne med svaren, men ändå fortsätta att söka efter det som är meningsfullt. Det är en utmaning att vara expert i situationer där det ställs krav på att man måste göra något. Det är viktigt att tillåta sig att tvivla på vad som är hjälpsamt och att våga inventera andra i en process där man måste stå ut med tvivlet till dess att man kan utskilja en möjlig väg. Det finns ofta en stor press på de professionella att förklara och beskriva utifrån ett uttalat individuellt perspektiv och detta kan bidra till förenklade förklaringar (Hertz, 2011).

Forskningsrapporter visar att det inte är val av metod eller teoretisk inriktning som är avgörande för om psykoterapi är framgångsrik eller ej. Scott Miller och hans medarbetare har närmare undersökt vad som bidrar till framgång i psykoterapi och kommit fram till att den enskilt mest framgångsrika komponenten för ett framgångsrikt behandlingsarbete där en önskad förändring sker är relationen mellan behandlaren och klienten. Det krävs mod att låta klienten vara expert eftersom det utmanar vår vana position som expert men om vi vågar det så skapar vi större möjlighet till förändring. Med utgångspunkt från detta har Miller utvecklat en metod där man använder av skalor i kontakt mellan behandlare och klient (Miller & Bargmann Nya Varvet 12-15 november 2013, Feedback-informed clinical work: the basics 2012).

ORS(Outcome Rating Scale) syftar till att låta klienten skatta hur man upplever sin situation utifrån områdena personligt välbefinnande, nära relationer, socialt (såsom arbete, skola och vänner) samt livet som helhet. Skattningarna blir sedan utgångspunkt för ett samtal om hur klienten upplever sin situation. När man vid upprepade gånger låter klienter använda ORS så kan man åskådliggöra om det sker förändringar i klientens skattningar av sitt mående. ORS

används i början av samtalet (Miller & Bargmann Nya Varvet 12-15 november 2013, Feedback-informed clinical work: the basics 2012).

SRS(Session Rating Scale) syfte är att mäta hur nöjd klienten är med det enskilda samtalet. Om det har genomförts på ett sätt som överensstämmer med vad klienten hade önskat utav samtalet. SRS låter klienten skatta mötet utifrån variablerna relation, mål och ämne, sätt att arbeta eller metod samt allmänt och används i slutet av samtalet. Genom att titta på resultat över tid så ser man om klientens upplevelser av nöjdhet i mötena förändras. Genom att jämföra resultat från ORS och SRS så kan man se hur klientens upplevelse av sitt mående och dennes upplevelse av mötena korrelerar (Miller & Bargmann Nya Varvet 12-15 november 2013, Feedback-informed clinical work: the basics 2012).

"Marte Meo" är latin, och kan fritt översättas till "av egen kraft". Marte meo utvecklades i Nederländerna av Maria Aarts under den senare delen av 1970-talet och fick sin slutliga form under 80-talet. Metoden bygger på studier av hur föräldrar och barn naturligt samspelar med varandra, och hur detta bidrar till barnets sociala och intellektuella utveckling. Syftet är att stödja och hjälpa föräldrar och andra att se behov och resurser hos barnet och de egna möjligheterna att svara utvecklingsfrämjande på barnets behov samt den egna möjligheten att påverka samspelet mellan sig själv och barnet i positiv riktning. Marte meo fokuserar på det positiva i samspelet och på de situationer där barnet känner sig förstått och uppmuntras på ett sätt som når fram. Videokameran används som ett redskap; man filmar korta sekvenser och analyserar vad i kommunikationen som leder till en positiv utveckling. (<http://www.martemeoforeningen.se>, <http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/sokimetodguidenforsocialtarbete/martemeo>)

Maggie Carey pratade på workshopen "Modern hjärnforskning i Narrativ praktik" Nya Varvet 25-26 september 2013 om hur nervbanorna i hjärnan utvecklas genom associationer. De nervbanor som används mycket behålls medan de som används sällan skärs av. Med ett narrativt tänkande blir det därför viktigt att skilja problemen från personen, att hitta vägar till olika historier samt att återerövra personens kompetens och förmågor genom att

utveckla de alternativa föredragna berättelserna (M.Carey, Nya Varvet 25-26 september 2013).

Teori/praktik

När jag funderar på hur jag och min kollega har arbetat med Filips familj så tänker jag att vi har haft ett genomgående narrativt förhållningssätt i vårt arbete. När vi började träffa föräldrarna Stefan och Camilla så ville vi närmare utforska deras berättelser om när de tyckte att det blev jobbigt med Filip. Deras berättelser handlade om hur Filip var trotsig, hur han hade svårt att koncentrera sig och hur han kunde vara hyperaktiv. De beskrev hur skolan gång på gång hörde av sig och var frusterade angående Filip. Hur det var svårt att samarbeta med skolan. De beskrev hur de som föräldrar inte kunde samarbeta när det gällde Filip utan att de istället gång på gång hamnade i konflikter när någon av dem försökte vara tydlig med Filip. I stort hörde vi berättelser om föräldrar som inte kände sig säkra i sitt föräldraskap. De kunde inte stödja varandra i denna osäkerhet utan det blev istället konflikter.

När vi lyssnade efter vad föräldrarna ville jobba med så uttryckte de att de ville arbeta med sina konflikter med varandra. Vi beslöt oss därför för att börja vårt arbete där och lade flera möten på att arbeta med detta. Vi lät föräldrarna lyssna till varandras berättelser och uppmanade dem att lyssna och reflektera över vad den andra sa. Föräldrarna uttryckte att de i våra möten fick en plats att kunna prata om saker som de inte hade kunnat göra själva. Vi fick en bild av att det inte hade pratats så mycket i familjen, varken mellan föräldrarna eller mellan dem och Filip. Vid ett tillfälle när vi träffades så hade föräldrarna dagen innan haft ett jättestort gräl. Vi lät dem få tid att prata ut om det och vi upplevde att efter detta gräl så kom spänningarna mellan föräldrarna att minska. Efter att det hade skett så bestämde vi, tillsammans med föräldrarna, att fokusera vårt arbete på deras relation med Filip. Jag tänker så här i efterhand att parallellt med att föräldrarna fick förtroende för varandra så fick de också förtroende för oss. Och när de hade förtroende för oss så kunde vi prata om det svåra. Hur de hade gått över gränsen och slagit Filip.

Om jag funderar kring Sören Hertz användning av Peter Langs begrepp inbjudan eller invitation så uppfattar jag att vi använde oss av sådana tankar när vi tog oss an föräldrarnas

beskrivningar över hur deras relation inte fungerade. Problemen i deras relation blev en invitation att utveckla sätt att förbättra relationen. Samma sak när de sedan beskrev Filip's beteenden. Stefan och Camilla tog som exempel upp hur det tyckte att det var jobbigt när Filip var gnällig. Vi stannade vid detta och lade tid på att prata kring gnället. Gnället blev en invitation till att utveckla sätt att möta Filip i vad han ville med sitt gnäll. Till att försöka förstå vad det kunde stå för.

Jag upplever att man som familjebehandlare i såna här ärenden måste både kunna ge konkreta tydliga råd ("det är viktigt att ni som föräldrar lyssnar på ert barn") men också kunna bjuda in till diskussion ("vad tror du gnället kan stå för") och att balansen mellan dessa handlingar beror på de vi möter. Vad de har med sig och vad de efterfrågar. Jag har varit med om flera föräldrar som uttryckt att de vill ha "mer konkreta råd." Detta är förväntningar som vi som behandlare behöver kunna svara på något sätt för att hitta ett samarbete med föräldrarna. Jag tror att "expertpåståendena" kan vara klargörande och lugnande för en frusterad och hjälpsökande förälder men samtidigt så tror jag att föräldrarna är mer benägna att lyssna till sitt barn om vi kan få dem att fundera mer kring sitt barn och dennes värld mot att vi "experto påstår" att de bör göra så. Jag tänker på Maggie Careys föreläsning om hur de nervbanor som används mycket behålls medan de som används sällan skärs av. Vi behöver öva oss i att tänka på andra sätt för att nya berättelser skall ta form och vi behöver "fästa" dem med hjälp av att associera.

När det gällde Filip's föräldrar så uttryckte de att de ville ha tydliga råd. Vid flera tillfällen så blev föräldrarna uppenbart frusterade över då de inte fick de raka svar de ville ha. Jag minns särskilt vid ett tillfälle då jag svarade på en fråga genom att komma med nyfikna frågor tillbaka varpå Stefan utbrast "*det där kan väl inte jag svara på, jag är inte utbildad i det här*". Under arbetets gång så motiverade föräldrarna också att de trots allt ville ha en BUP-kontakt för Filip eftersom de ville ha svar på om något var fel med Filip. De tyckte att det vi gjorde på Familjekraft ju kunde "*vara bra som allmänt förebyggande*" men de kunde inte se att detta räckte för att hjälpa Filip. När jag läser om hur Hertz beskriver att det alltid kommer att finnas tvivel och osäkerhet när man är delaktig i processer som handlar om problem som det inte finns några enkla lösningar på så känner jag igen mig från arbetet med familjen. När föräldrarna ifrågasatte om vi kunde komma med någon kunskap som hjälpte deras son med

hans svårigheter så var det en utmaning att inte bli provocerad utan att hålla fast vid vår tanke att vi behövde få föräldrarna att mer aktivt fundera över och få förståelse för Filips perspektiv. Jag och min kollega lade mycket tid mellan mötena med att prata om vad som hände med oss i mötena och hur vi skulle kunna fortsätta att nyfiket bjuda in föräldrarna till att tillsammans med oss fundera över lösningar på deras svårigheter.

Vi valde tidigt i kontakten att introducera Scott Millers skattningskalor. Arbetet med skalorna har hjälpt oss vid många tillfällen i arbetet med Filips föräldrar. I början av vår kontakt fick vi via ORS-skalorna reda på hur Stefan och Camillas bilder av sin situation både hade likheter men också skilde sig åt. Båda skattade lågt på "Nära relationer" och vi beslöt oss för att först arbeta med deras inbördes relation. De uttryckte att de var missnöjda med hur deras relation hade utvecklats och de ville tillbaka till hur de hade haft det i början. Genom att vi bad dem skatta vid upprepade tillfällen och att vi följde upp dessa skattningar regelbundet så fick Stefan och Camilla tydliga kvitton på hur de kom att trivas bättre i sin relation vilket, tänker jag mig, bör ha stärkt dem och motiverat dem till att våga lita på varandra. Och även våga lita på oss som behandlare.

Vid ett tillfälle, efter det att vi hade haft ett möte som, på grund av att vi som behandlare inte hade förberett oss tillräckligt väl, blev ganska rörigt visade både Stefan och Camilla på sitt missnöje med detta genom att skatta betydligt lägre på SRS-skalorna än vad man gjort tidigare. Detta ledde till ett bra samtal och vid nästa träff så upplevde vi att Stefan och Camilla nu var aktivare i mötet och kunde komma med mer utförlig feedback i slutet av det. Jag uppfattar att vi som behandlare vågade ta emot deras kritik och såg den som viktig, och på så vis så stärkte vi Stefan och Camillas position i vår möten.

Vi stämde av i vårt arbete genom att rita upp Stefan och Camillas ORS- och SRS-skattningar som grafer och på så vis visa på hur deras skattningar hade förändrats. Hur de hade kommit att bli mer nöjda med sin situation och hur deras nöjdhet över mötena hade ökat. Vi uppfattade att detta hjälpte dem att faktiskt våga se och lita på den förändring som skedde.

Vi kom att arbeta Marte Meo-inspirerat med familjen. Varken jag eller min kollega är utbildade i Marte Meo men min kollega har tidigare arbetat tillsammans med en arbetskamrat som var Marte Meo-utbildad och min kollega har därigenom fått med sig kunskap och tankar. Eftersom vi inte är utbildade så har vi varit noga med att uttrycka att vi arbetar med inspiration av Marte Meo. Vi gjorde ett par filmningar där vi lät Filip samspele med sina föräldrar. Dels Filip tillsammans med pappa Stefan och dels Filip tillsammans med mamma Camilla men också när Filip som samspelade tillsammans med båda sina föräldrar. Jag och min kollega studerade sedan filmerna för att, vid nästa tillfälle då vi träffade föräldrarna, kunna visa klipp på när vi såg exempel på hur Stefan och Camilla kunde möta Filip på ett bra sätt. Som jag minns det så hade jag och min kollega lite svårt, framför allt vid tolkandet av den första filmen, att se de positiva sekvenserna. Jag tror så här i efterhand att det dels handlade om att föräldrarna hade vissa svårigheter i den situationen (vilket i sin tur så klart också kan bero på att de tyckte att det var obehagligt att bli filmade) men också att det var lättare för oss, som ovana vid metoden, att se problemen än att se färdigheterna. Och det slår mig hur även vi som behandlare behövde öva oss i att skapa positiva bilder framför negativa och jag tänker på nytt på Maggie Careys Workshop. Vi upplevde att Stefan och Camilla blev glad och stärkta av att se filmsekvenserna där de kunde bekräfta Filip. Jag tänker att det måste vara kraftfullt att få se fimer på goda stunder med sig och sitt barn och jag tänker att filmerna hjälpte Filips föräldrar att känslomässigt stärka de nya alternativa berättelserna om dem som kompetenta och utvecklingsbara föräldrar.

Jag och min kollega uppfattar att vår kontakt med familjen håller på att ta slut och vi tänker oss att vi skulle vilja hinna med en sak till. Stämman av om Stefan och Camilla har pratat med Filip om vad det var som hände vid de tillfällena då de gick över gränsen mot honom och använde våld. Vi tänker ta upp med familjen att det vore bra för Filip om de kunde prata med honom om detta. Och att vi kan vara med och stötta dem i detta antingen genom att hjälpa dem att förbereda ett sånt samtal eller att vi har samtalet hos oss och att vi är med. Detta blir då ett sätt att få Filip att få förstå det som skedde inte var hans fel och att se till att Filip får ta del av den förändring som har skett.

Under det år vi har följt Filips familj så fick föräldrarna igenom sin önskan att Filip skulle få en kontakt på BUP. Föräldrarna var i väg på ett par uppstartsträffar i mars månad i år och BUP

träffade då också Filip vid ett samtal. Sedan dess har familjen inte hört något och när vi frågade föräldrarna vad de tyckte om det om det så uttryckte Stefan det så där; ”Det är ju både dåligt och bra. Dåligt att BUP inte har hört av sig, men också bra för då är det väl inget fel på honom. Då hade de väl hört av sig.” När jag hör detta uttalande så tänker jag dels att det hela tiden har varit viktigt för Stefan och Camilla att vet om det är något fel på deras son. Men jag tänker också att de faktiskt inte verkar vara lika angelägna längre att veta få reda på svaret på den frågan och att det kan ha att göra med hur vi har kunnat stärka och bekräfta dem som föräldrar. Som de själva säger, det är ju inte Filip som skall ändra på sig utan det handlar om hur bra de som föräldrar är på att förstå honom.

Eget lärande

Som jag har skrivit tidigare så har arbetet med Filips familj varit energikrävande och periodvis tungt men det har också inneburit en stor glädje och förmån att få se den förändring som har skett. Som ganska ny i behandlingsrollen så lär jag mig hela tiden och jag tror att detta ärende har lärt mig mycket. När jag, via uppsatsskrivandet får tillfälle att reflektera och sätta samman teori och praktik så blir det ännu mer tydligt för mig vilken krafter det kan finnas i en familj, och även i en familj där det för stunden finns en dominerande berättelse om problem. Jag imponeras av Stefan och Camilla som kunde vända fokus från vad det innebär att i att bli anmäld till socialtjänsten på grund av att ens barn har sagt att man har slagit det till att kunna ta emot hjälp och våga delta i ett förändringsarbete för att bli bättre på att förstå sitt barn. Vilka hjältar!

Skrivandet av denna uppsats har inneburit ett tillfälle att få gå inom och sätta ord på vad som fungerade i arbetet med Filips familj. Och det stärker mig i min övertygelse om att min viktigaste uppgift som behandlare faktiskt inte är att komma med färdiga ”expertpåståenden” utan att hjälpa personen man möter att hitta sina egna resurser. Med den övertygelsen tar jag också med mig en nyfikenhet och en ödmjukhet inför nya personer jag kommer träffa.

Men även om jag nu går från fasen att gå på systemutbildning till fasen där jag inte gör det så är det likväl inte helt lätt att sammantaget kunna redogöra för vad utbildningen har givit

mig. Jag tänker på Tom Andersens avslutning av boken "Reflekterande Processer" där han gång på återvände till boken och skrev nya slutord. Så tror jag att det kommer för mig avseende frågan om vad jag lärt mig från att gå på systemutbildningen. Jag tror att jag gång på gång kommer att återvända till den frågan och jag tror mig också vara säker på att jag kommer att få nya reflektioner varje gång jag gör det.

Referenslista

Böcker

Hertz, Sören (2011) Barn- och ungdomspsykiatri. – *Nya perspektiv och oanade möjligheter*. Studentlitteratur.

Miller, Scott. D., Bertolino, Bob.(2012) *Manual 1, What works in therapy: A Primer. ICCE Manuals on Feedback-Informed Treatment (FIT)* International Center for Clinical Excellence

Morgan, Alice (2007) *Vad är narrativ terapi*. Mareld.

Moltke Hanne & Molly Asbjørn (2011) *Systemisk Coaching – en grundbok*. Studentlitteratur.

Wilson, Jim (2001) *Barnets röst i utredning och behandling*. Mareld.

Webbplatser

<http://www.martemeoforeningen.se>

<http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/sokimetodguidenforsocialtarbete/martemeo>

Workshops

Carey, Maggie "Modern hjärnforskning i Narrativ praktik" Nya Varvet 25-26 september 2013

Miller, Scott D. Miller & Bargmann, Susanne "Advanced Fit Training" Nya Varvet 12-15 november 2013